

Тапакова В.Б.

Қазақстан инновациялық және телекоммуникациялық
жүйелер университеті
Қазақстан, Астана
(e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru)

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ АЗАМАТТАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ БІР АСПЕКТІСІ РЕТІНДЕ

Аннотация. Бұл мақаланың мақсаты тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайларының алдын алуға ықпал ететін алдын алу шаралары мен механизмдерін зерттеу болып табылады. Автор, мақала жазу барысында халықаралық актілер, тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл саласындағы шет елдердің оң тәжірибесі зерттелді.

Жұмыста тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесінің әртүрлі аспектілері, оның анықтамасы, негізгі себептері мен салдары және осы процестегі құқық қорғау органдарының рөлі қарастырылады. Әлеуметтік ағарту, зардап шеккендерге психологиялық қолдау көрсету, заңнамалық актілер мен құқық бұзушыларды жазалау тетіктерін әзірлеу сияқты әртүрлі алдын алу шараларын зерттеуге негізгі назар аударылады.

Зерттеу нәтижесінде автор тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алуға кешенді көзқарас қажет деген қорытындыға келеді. Бұл тәсіл отбасындағы зорлық-зомбылықты ерте анықтау және алдын алу жүйесін құру үшін мемлекеттік органдар, қоғамдық ұйымдар, отбасы және білім беру мекемелері арасындағы ынтымақтастықты қамтуы керек. Сондай-ақ, зорлық-зомбылық құрбандарын қолдау мен қорғауды, соның ішінде заң көмегі мен уақытша баспанаға қол жеткізуді қамтамасыз ету маңызды аспект болып табылады.

Автор отбасындағы әйелдерді қорғау бөлігіндегі қолданыстағы қылмыстық және әкімшілік заңнама теңгерімсіз, кемсітушілік белгілері бар және әлеуметтік әділеттілікті қалпына келтіру мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз етпейтінін атап көрсетеді.

Мақала өзекті және маңызды болып табылады, өйткені азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және зорлық-зомбылықтың алдын алу кез келген мемлекет үшін басым міндеттер болып табылады. Зерттеу тұрмыстық зорлық-зомбылықтың тиімді алдын алу үшін нақты ұсыныстар мен механизмдерді ұсынады, бұл азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға және қауіпсіз және үйлесімді қоғамдық ортаны қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін.

Түйін сөздер: тұрмыстық зорлық-зомбылық; алдын алу; азаматтардың қауіпсіздігі; әлеуметтік ағарту; құрбандарды қорғау.

Тапакова В.Б.

Казахстанский университет инновационных и
телекоммуникационных систем
Казахстан, Астана
(e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru)

ПРОФИЛАКТИКА БЫТОВОГО НАСИЛИЯ КАК ОДИН ИЗ АСПЕКТОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ГРАЖДАН

Аннотация. Целью данной статьи является исследование профилактических мер и механизмов, способствующих предотвращению случаев бытового насилия. Автором, В процессе написания статьи автором изучаются международные акты, положительный опыт зарубежных стран в сфере противодействия бытовому насилию.

В работе рассматриваются различные аспекты проблемы бытового насилия, включая его определение, основные причины и последствия, а также роль правоохранительных органов в этом процессе. Основное внимание уделено исследованию различных профилактических мер, таких как социальное просвещение, психологическая поддержка пострадавших, разработка законодательных актов и механизмов наказания нарушителей.

В результате исследования автор приходит к выводу о необходимости комплексного подхода к профилактике бытового насилия. Этот подход должен включать сотрудничество между государственными органами, общественными организациями, семьей и образовательными учреждениями для создания системы раннего выявления и предотвращения насилия в семье. Также важным аспектом является обеспечение поддержки и защиты для жертв насилия, включая доступ к юридической помощи и временному убежищу.

Автор подчеркивает, что действующее уголовное и административное законодательство в части защиты женщин в семье несбалансированно, имеет признаки дискриминации и не обеспечивает достижение целей восстановления социальной справедливости.

Статья является актуальной и значимой, так как обеспечение безопасности граждан и предотвращение насилия являются приоритетными задачами для любого государства. Исследование предлагает конкретные рекомендации и механизмы для эффективной профилактики бытового насилия, что может способствовать повышению качества жизни граждан и формированию безопасной и гармоничной общественной среды.

Ключевые слова: бытовое насилие; профилактика; безопасность граждан; социальное просвещение; защита жертв.

Tabakova V.B.

Kazakhstan University of Innovative and Telecommunication System

Kazakhstan, Astana

(e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru)

PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE AS ONE OF THE ASPECTS OF ENSURING THE SAFETY OF CITIZENS

Abstract. The purpose of this article is to study preventive measures and mechanisms that contribute to the prevention of cases of domestic violence. The author, in the course of writing the article, examines international acts, the positive experience of foreign countries in the field of countering domestic violence.

The paper examines various aspects of the problem of domestic violence, including its definition, the main causes and consequences, as well as the role of law enforcement agencies in this process. The main attention is paid to the study of various preventive measures, such as social education, psychological support for victims, the development of legislative acts and mechanisms for punishing violators.

As a result of the research, the author comes to the conclusion about the need for an integrated approach to the prevention of domestic violence. This approach should include cooperation between government agencies, public organizations, the family and educational institutions to create a system for early detection and prevention of domestic violence. Providing support and protection for victims of violence, including access to legal aid and temporary shelter, is also an important aspect.

The author emphasizes that the current criminal and administrative legislation regarding the protection of women in the family is unbalanced, has signs of discrimination and does not ensure the achievement of the goals of restoring social justice.

The article is relevant and significant, since ensuring the safety of citizens and preventing violence are priorities for any state. The study offers specific recommendations and mechanisms for effective prevention of domestic violence, which can contribute to improving the quality of life of citizens and the formation of a safe and harmonious social environment.

Keywords: domestic violence; prevention; safety of citizens; social education; protection of victims.

Кіріспе

Тұрмыстық зорлық-зомбылық – қазіргі қоғамның ең өткір және ауыр мәселелерінің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта біз технологияның дамуымен, прогреспен және жаңа жетістіктермен бетпе-бет келгенде, қоғам алға жылжып, дамыған және өркениетті болып жатқан сияқты. Алайда, өкінішке орай, жер асты және шешілмеген болып қалатын қараңғы жағы бар – бұл тұрмыстық зорлық-зомбылық.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық физикалық, психологиялық, жыныстық және экономикалық зорлық-зомбылық сияқты әртүрлі көріністерге ие. Бұл әлеуметтік мәртебесіне, жасына немесе қоғамдағы жағдайына қарамастан көптеген отбасыларға әсер етеді. Көбінесе зорлық-зомбылықтың құрбандары әйелдер мен балалар болып табылады, бірақ бұл ерлер

мен басқа жас топтарындағы адамдарға қатысты зорлық-зомбылық мүмкіндігін жоққа шығармайды.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептері көп қырлы және күрделі. Негізгі себептердің бірі-осы уақытқа дейін қоғамдық санада берік орныққан гендерлік стереотиптердің теңсіздігі мен кемшілігі. Бұл стереотиптер серіктестер арасындағы теңгерімсіздікке ықпал етеді, әр адамның құқықтары мен қадір-қасиеті туралы үндемейді және зорлық-зомбылықты тудырады.

Сондай-ақ, зорлық-зомбылыққа ықпал ететін белгілі бір контекст пен қысымды тудыратын психологиялық проблемалар, алкоголь және есірткі әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, әлеуметтік-мәдени және экономикалық факторлар отбасы ішіндегі зорлық-зомбылық атмосферасын қалыптастыруда да рөл

атқаруы мүмкін.

Мақала тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесін түсінуге және түсінуге маңызды үлес қосады және оның барлық мүшелері үшін қауіпсіз және үйлесімді қоғам құруға бағытталған тиімді шешімдерді табуға ықпал етеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеудің әдіснамалық негізі-танымның диалектикалық әдісі, оның негізінде арнайы әдістердің келесі тобы қолданылады: салыстырмалы-құқықтық және эмпирикалық материалды талдау.

Нәтижелер мен талқылау

Отбасындағы зорлық-зомбылық әр түрлі елдердегі қазіргі заманның маңызды мәселесі ретінде танылады. БҰҰ мәліметтері бойынша, жыл сайын 14 жасқа дейінгі 2 миллионға жуық бала ата-анасының озбырлығынан зардап шегеді.¹ ЕО елдерінде әрбір бесінші әйел тұрмыстық зорлық-зомбылықтың құрбаны болады. Тұрмыстық зорлық-зомбылық бүкіл әлемде кең таралған және халықаралық ұйымдардың назарында.

Адамның негізгі құқықтарын белгілейтін халықаралық құқықтық актілер әр адамды зорлық-зомбылық көріністерінен және адамның қадір-қасиетін қорлайтын басқа да өтініштер түрлерінен қорғауды қамтамасыз етеді. Халықаралық актілер отбасы мүшелерін, ең алдымен әйелдер мен балаларды жақындарының зорлық-зомбылығынан қорғауға ерекше назар аударады.

Айта кетейік, 2023 жыл бүкіл әлем бойынша декларацияның 75 жылдығы аясында өтті. Сондықтан оның негізгі ережелерін белгілеу маңызды болып көрінеді.

Барлық адамдар өздерінің қадір-қасиеті мен құқықтары бойынша еркін

және тең болып туылады (1-бап). Ешкімді азаптауға немесе қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын қарым-қатынас пен жазалауға болмайды (5-бап)².

1993 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы әйелдерге қатысты барлық адамдардың теңдігі, қауіпсіздігі, бостандығы, қол сұғылмаушылығы мен қадір-қасиетіне қатысты құқықтар мен қағидаларды әмбебап қолдану қажеттілігін мойындай отырып, әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты жою туралы Декларация жариялады және оны кеңінен орындау үшін бар күшін салуға шақырды. Бұл құжаттарда зорлық-зомбылықтың үш негізгі түрі көрсетілген, олар зорлық-зомбылықтың қай жерде болатынына, сондай-ақ зорлық-зомбылық жасаған адам мен жәбірленуші арасындағы қарым-қатынасқа негізделген:

1) отбасындағы зорлық-зомбылық;

2) қоғамдағы зорлық-зомбылық;

3) мемлекет тарапынан немесе оған жол берген кездегі зорлық-зомбылық³.

1996 жылы БҰҰ тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы елдердің заңнамалық базасын жетілдіру үшін тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы Модельдік заңнама жасады. [1].

1998 жылы Қазақстан Республикасы әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенцияға қосылды.

Конвенцияда әйелдердің отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылықтағы ерекше осалдығын ескере отырып, әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою маңызды рөл атқарады, мемлекеттерді қандай да бір тұлға тарапынан әйелдерге қатысты кемсітушілікті жою үшін барлық тиісті шараларды қабылдауға міндеттейді (2-бап)⁴.

¹ Стратегия борьбы с насилием в семье: справочное руководство ООН. NY, 2008. // Кіру режимі: https://www.unodc.org/pdf/youthnet/tools_strategy_russian_domestic_violence.pdf. Жүгінген күні: 22.12.2023.

² Всеобщая декларация прав человека, принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года // Кіру режимі:

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml. Жүгінген күні: 25.12.2023.

³ Декларация об искоренении насилия в отношении женщин, принята резолюцией 48/104 Генеральной Ассамблеи от 20 декабря 1993 года // Кіру режимі: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml. Жүгінген күні: 27.12.2023.

⁴ Конвенция о ликвидации всех форм

Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл саласындағы халықаралық стандарттардың маңызды көзі азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт болып табылады.

Пактіде азаптауға және қатыгез, адамгершілікке жатпайтын, адамның қадір-қасиетін қорлайтын қарым-қатынасқа толық тыйым салу (7-бап), кез келген кемсітушіліктен қорғау (26-бап) белгіленеді⁵.

Басқа актілерде (БҰҰ мыңжылдық декларациясы, Бейжің декларациясы) мемлекеттер әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықтың барлық түрлерімен күресуге және әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық түрлерін жою туралы Конвенцияны жүзеге асыруға бел буғанын растайды.

Әлемнің 40-тан астам елінде отбасылық-тұрмыстық салада, сондай-ақ әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл және алдын алу бойынша арнайы заңнама бар. Осыған байланысты кейбір шет елдердің оң тәжірибесін атап өтуге болады деп ойлаймын.

Әзірбайжан Республикасының «Тұрмыстық зорлық – зомбылықтың алдын алу туралы» Заңы тұрмыстық зорлық-зомбылық дегеніміз-жақын туыстық қатынастарды, қазіргі немесе бұрынғы бірге тұруды теріс пайдалану арқылы адамдардың бір-біріне қасақана физикалық немесе моральдық зиян келтіруі [2].

Қырғызстанда соңғы 10 жылда әйелдердің қоғамдағы жағдайын жақсартуға бағытталған билік органдары мен әйелдер үкіметтік емес ұйымдарының қызметі айтарлықтай жанданды.

2017 жылғы 27 сәуірде Қырғыз Республикасының «Отбасылық зорлық-

зомбылықтан қорғау және қорғау туралы» Заңы қабылданды, онда отбасылық зорлық-зомбылық жеке, психологиялық, экономикалық сипаттағы қасақана іс-әрекеттер немесе оларға төнетін қауіп, сондай-ақ отбасының бір мүшесі/оған теңестірілген адам отбасының басқа мүшесіне/оған теңестірілген адамға қатысты жасаған жеккөрушілік қатынасы ретінде айқындалады⁶.

Қырғызстанда ПО қызметкерлері 15 күнге дейінгі мерзімге шығаратын уақытша күзет ордерінің талаптарын орындамағаны үшін қамауға алудың бес тәулігіне дейінгі ең жоғары санкциямен әкімшілік жауапкершілік көзделген, күзет сот ордерінің талаптарын орындамағаны үшін осындай жауапкершілік көзделген.

Ұлттық отбасы саясаты Қазақстанның әлеуметтік саясатының құрамдас бөлігі болып табылады және отбасының жағдайын жақсартуға және өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған ұйымдастырушылық, экономикалық, құқықтық, ғылыми, ақпараттық және кадрлық қамтамасыз ету қағидаттарының, бағалаулары мен шараларының жүйесін білдіреді⁷.

Мемлекет алдында тұрған міндеттерді шешу үшін бүгінде Қазақстанда отбасылық-тұрмыстық саладағы құқықтар мен бостандықтарға кепілдік беретін, сондай-ақ балаларды (кәмелетке толмағандарды) зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі 50-ден астам құқықтық актілер қабылданып, қауіп-қатерлерді азайтуға және алдын алу мен алдын алудың пәрменді шараларын әзірлеуге бағытталған.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 17-бабына сәйкес

дискриминации в отношении женщин, принята резолюцией 34/180 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1979 года // Кіру режимі: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml. Жүгінген күні: 28.12.2023.

⁵ Международны́й пакт о гражданских и политических правах, принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года // Кіру режимі: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml. Жүгінген күні: 02.01.2024.

⁶ Закон Кыргызской Республики «Об охране

и защите от семейного насилия» от 27 апреля 2017 года // Кіру режимі: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33687049&pos=6;-106#pos=6;-106. Жүгінген күні: 03.01.2023.

⁷ Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 6 желтоқсандағы № 384 Жарлығы // Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384>. Жүгінген күні: 08.01.2024.

ешкімге зорлық-зомбылық көрсетілмеуі тиіс)⁸.

Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған қарсы іс-қимыл мәселелері 2009 жылы қабылданған және Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, ұйымдары мен азаматтарының тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу жөніндегі қызметінің құқықтық, экономикалық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық негіздерін айқындайтын «Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың профилактикасы туралы» Қазақстан Республикасының арнайы Заңында көрсетілген.

Осы Заң қабылданғанға дейін 2001 жылғы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексте Жеке адамға және отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында қол сұғатын құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілік көзделгенін атап өткен жөн (79-5-баптар отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқыққа қайшы әрекеттер)⁹.

2023 жылғы сәуірде қабылданған Қазақстан Республикасының әлеуметтік кодексі бұрын қолданыста болған заңға ұқсас заңдарды қамтиды, Халықты әлеуметтік қорғау саласындағы тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету стандартын бекіту жөніндегі уәкілетті мемлекеттік органның құзыретін белгілейді¹⁰.

Егер Қазақстандағы тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жағдайы туралы айтатын болсақ, онда қолданыстағы заңнаманы, құқық қолдану мен қоғамдық пікірді талдау отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимылдың қолданыстағы құралдары әрқашан тиімді бола бермейтінін көрсетті, бұл туралы

2009-2022 жылдар аралығындағы статистика куәландырады.

Статистика көрсеткендей, отбасылық-тұрмыстық саладағы әрбір 5-ші қылмыстық құқық бұзушылық адамның өліміне әкеп соқтырды (2018 ж. – 226, 2019 ж. – 200, 2020 ж. – 205, 2021 ж. – 226, 2022 ж. – 195).

Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтардың барлық санаттарының ішінде ең көп саны ауыр қылмыстар болып табылады (8 жыл ішінде – 2 583, жылына орта есеппен 322). Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы аса ауыр қылмыстардың саны 8 жыл ішінде 1112 құрайды. Барлығы ауыр және аса ауыр – 461¹¹.

Өткен жылы Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жауапкершілікті күшейтуге бағытталған бірқатар шаралар қабылданды.

Денсаулыққа ауыр зиян келтіру және ауырлығы орташа дәрежедегі жалпы тұрмыстық қылмыстар бойынша «кінәліге көрінеу, материалдық немесе кінәліге өзге де тәуелділіктегі адамға қатысты жасалған» біліктілік белгісі енгізілді.

Осылайша, мұндай қылмыстар үшін жаза санкциясы күшейтілді (ҚК 106 – бабы бойынша – 8 жастан 10 жасқа дейін, ҚК 107-бабы бойынша – 2 жылдан 3 жылға дейін).

2023 жылғы 1 шілдеден бастап Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексіне түзетулер енгізілді.

Отбасылық жанжал үшін агрессорға ескерту жасалады немесе 5 күнге қамауға алынады. Қайта жасалған жағдайда – 10 тәулік қамауға алу.

Ұрып – соғу үшін – 10 тәулік қамауға

⁸ Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз // Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>. Жүгінген күні: 11.01.2024.

⁹ Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2001 жылғы 30 қаңтар №155 (Күші жойылған) // Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K010000155>. Жүгінген күні: 11.01.2024.

¹⁰ Қазақстан Республикасының Әлеуметтік кодексі 2023 жылғы 20 сәуірдегі № 224-VII ҚРЗ // Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2300000224>. Жүгінген күні: 09.01.2024.

¹¹ Құқықтық статистика // Кіру режимі: <https://qamqor.gov.kz/crimestat/indicators>. Жүгінген күні: 12.01.2024.

алу, қайталау үшін – 20 тәулік қамауға алу.

Денсаулыққа жеңіл зиян келтіргені үшін – 15 тәулік қамауға, ал қайталанғаны үшін – 25 тәулік¹².

Енді полиция қызметкерлері тұрмыстық зорлық-зомбылық жасау фактісі бойынша әкімшілік іс қозғауда.

Хаттама жасау үшін куәгерлердің, көршілердің айғақтары, бейнебақылау камералары мен бейнетіркеуші жазбалары жеткілікті.

Әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың одан әрі алдын алу Қазақстан Республикасының отбасылық-демографиялық және ұлттық саясатының өзекті мәселесі болып табылатынын атап өткен жөн.

Зорлық-зомбылық – бұл өткір әлеуметтік мәселе, өйткені ол жәбірленушілердің өздеріне теріс әсер етіп қана қоймай, жалпы қоғамды тұрақсыздандырады, әлеуметтік тәртіпке қауіп төндіреді.

Сонымен, негізінен отбасылық қақтығыстар отбасының материалдық деңгейінің төмендігі, маскүнемдік, адамгершілік құндылықтардың төмендеуі және отбасы институтының жоғалуы негізінде орын алады.

Жағдай интернет пен бұқаралық телекоммуникацияның қол жетімділігімен күрделене түседі – алкоголь, құмар ойындар, қатыгездік, зорлық-зомбылық, порнографияны насихаттау жүзеге асырылатын және енгізілетін ресурстар, әйелдің қадір-қасиеті, оның қоғамдағы рөлі төмендейді.

Бұл мәселеде жеке тұлғаның мінез-құлқын психологиялық түзету бойынша құрбандармен және дебоширлермен жүйелі жұмыс жоқ.

Мұндай азаматтарды жұмысқа орналастыру, тұрмыстық және медициналық проблемаларды шешу олар тиісті ұйымдарға өз бетінше жүгінген

жағдайларда ғана жүргізіледі.

Жалпы, отбасылық-тұрмыстық қылмыс, әдетте, кідірістің жоғары деңгейімен сипатталатынын түсіну керек, оның себептері көбінесе азаматтардың құқықтық сауаттылығының ақпаратсыздығы мен төмен деңгейі, агрессорға материалдық тәуелділік, гендерлік стереотиптер және сотталудан қорқу болып табылады.

Әлсіз профилактика, құқық бұзушылық профилактикасының уәкілетті субъектілері тарапынан уақтылы ден қоймау тұрмыстық зорлық-зомбылықтың ауқымы мен салдарына да теріс әсер етеді. Құқық бұзушылықтардың алдын алу жүйесіндегі негізгі буындардың бірі ішкі істер органдары болып табылады, оларға құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтауға, зерделеуге, жоюға бағытталған шаралар кешенін жүзеге асыру міндеті жүктелген¹³.

Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық саласындағы құқық қолдану практикасын талдау қылмыстық заңнаманы жетілдіру қажеттілігін көрсетеді. Профилактикалық әсерді арттыру үшін осы әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілікті қатаңдату және оларды қылмыстық санатқа ауыстыру қажеттігін пысықтау қажет.

Құқық бұзушылықтар санының өсуі Қылмыстық кодекстен 108 және 109-баптарды алып тастау туралы шешімнің қателігін көрсетті¹⁴.

Бұл отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа «нөлдік төзімділік» қағидатын бұзуға алып келді, қылмыстық заңнаманың профилактикалық әлеуетін төмендетеді. Мысалы, адамды ұрып-соғу жағдайында кінәлі адам әкімшілік жауапкершілікке тартылады, ал қорлау үшін қатаң қылмыстық жауапкершілікке тартылады. Бұл әділеттілік принципін бұзу болып

¹² Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ // Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235>. Жүгінген күні: 14.01.2024.

¹³ «Қазақстандық отбасылар-2020» ұлттық баяндамасы // Кіру режимі:

<https://www.gov.kz/memleket/entities/fam/documents/details/123785?lang=kk>. Жүгінген күні: 14.01.2024.

¹⁴ Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>. Жүгінген күні: 14.01.2024.

табылады.

Заң ғылымдарының докторы Н.И. Хавронюк атап өткендей, қоғамдық тәртіп пен адамгершілікке, кәмелетке толмағандардың жеке басына және отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқықтарына қол сұғатын құқық бұзушылықтар іс жүзінде қылмыстық-құқықтық болып табылады, сондықтан оларды жасаудың салдары қылмыстық-құқықтық болуы керек [3].

Осылайша, жоғарыда аталған заңнамалық негіз және қабылданған шаралар отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл міндетін жеткіліксіз қамтамасыз ететіндігін атап өткен жөн. Құқықтық шаралардың тиімділігінің жеткіліксіздігі туралы республикада отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында жасалатын әкімшілік және қылмыстық құқық бұзушылықтардың ауқымы куәландырады.

Қорытындылар

Зерттеу барысында тұрмыстық зорлық-зомбылық көптеген отбасыларға әсер ететін және зардап шеккендердің физикалық және психологиялық әлауқатына орны толмас зиян келтіретін күрделі мәселе екендігі анықталды. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың анықтамасы әртүрлі формалар мен жағдайларда көрінетін физикалық, психологиялық, жыныстық және экономикалық зорлық-зомбылықты қамтиды.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың негізгі себептерінің бірі-қоғамда сақталатын және бір серіктестің екіншісіне үстемдік етуіне әкелетін гендерлік стереотиптердің теңсіздігі мен кемшілігі. Психологиялық бұзылулар, алкоголь және есірткі тұрмыстық зорлық-зомбылыққа

ықпал етуі мүмкін.

Зерттеу әртүрлі алдын алу шараларының тиімділігін растайды. Әлеуметтік білім беру және халықты тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесі туралы хабардар ету зорлық-зомбылықтың алдын алуда және қарым-қатынастың өзгеруіне ықпал етуде маңызды рөл атқарады. Зардап шеккендерге психологиялық қолдау көрсету де үлкен маңызға ие және оларды қалпына келтіруге және травматикалық тәжірибеден қалпына келтіруге ықпал етеді.

Заңнамалық реттеу және бұзушылар үшін жазалау тетіктері жүйесін әзірлеу де тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Зорлық-зомбылық жасағаны үшін қатаң жауапкершілік бұл құбылысты қоғамдық қабылдамау туралы күшті хабарлама жібереді және ықтимал зорлаушыларға қысым жасайды.

Зерттеу нәтижелері тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алуға кешенді көзқарастың қажеттілігін растайды. Бұл тәсіл мемлекеттік органдар, қоғамдық ұйымдар, отбасы және білім беру мекемелері арасындағы ынтымақтастықты қамтуы керек. Қоғамның барлық қатысушыларын ақпараттандыру мен оқытуға негізделген отбасындағы зорлық-зомбылықты ерте анықтау және алдын алу жүйесін құру маңызды деп ойлаймын.

Зерттеу нәтижелері тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алуға бағытталған саясат пен бағдарламаларды әзірлеу үшін өзекті және пайдалы. Оларды тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендердің құқықтары мен мүдделерін қорғау саласында жұмыс істейтін мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар пайдалана алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Томусякова И.И. Международные правовые акты, регулирующие противодействие насилию в семье / И.И. Томусякова // Форум права. – 2014. - №2. – С.438-441 (Электронный ресурс). – Режим доступа: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222963.pdf>. Жүгінген күні: 15.04.2024 г.
2. Курбанов Г.С. Бытовое насилие в Азербайджане: понятие и признаки // Криминология: вчера, сегодня, завтра. – 2015. - № 4(39). – С. 45-51. (Электронный ресурс). – Режим доступа: <file:///C:/Users/User/Downloads/bytovoe-nasilie-v-azerbaydzhane-ponyatie-i-priznaki.pdf>. Жүгінген күні: 11.03.2024 г.

3. Хавронюк Н.И. Аналитическая записка «Административное деликтное законодательство демократического государства: основные признаки» // Центр исследования правовой политики. Кіру режимі: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33466356. Жүгінген күні: 14.01.2024.

References

1. Tomusyakova I.I. Mezhdunarodnye pravovye akty, reguliruyushchie protivodejstvie nasiliyu v sem'e / I.I. Tomusyakova // Forum prava. – 2014. - №2. – S.438-441 (Elektronnyj resurs). – Rezhim dostupa: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222963.pdf>. ZHYgingen kyini: 15.04.2024 g.

2. Kurbanov G.S. Bytovoe nasilie v Azerbaydzhanе: ponyatie i priznaki // Kriminologiya: vchera, segodnya, zavtra. – 2015. - № 4(39). – S. 45-51. (Elektronnyj resurs). – Rezhim dostupa: file:///C:/Users/User/Downloads/bytovoe-nasilie-v-azerbaydzhanе-ponyatie-i-priznaki.pdf. ZHYgingen kyini: 11.03.2024 g.

3. Havronyuk N.I. Analiticheskaya zapiska «Administrativnoe deliktное zakonodatel'stvo demokraticeskogo gosudarstva: osnovnye priznaki» // Centr issledovaniya pravovoj politiki. Kiru rezhimi: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33466356. ZHYgingen kyini: 14.01.2024.

Сведения об авторах/ Авторлар туралы мәліметтер / Information about the authors

Вилора Башкирқызы Тапакова

Қазақстан инновациялық және телекоммуникациялық жүйелер университетінің аға оқытушысы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Қазақстан Республикасы, Астана қ.; e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru

Тапакова Вилора Башкировна

Старший преподаватель Казахстанского университета инновационных и телекоммуникационных систем, докторант Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, Республика Казахстан, г. Астана; e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru

Tabakova Vilora Bashkirovna

Senior Lecturer at the Kazakhstan University of Innovative and Telecommunication Systems, Doctoral student at L.N. Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan, Astana city; e-mail: tapakova_vilora83@mail.ru